

337. Прачытайце ўрывак з верша Н. Гілевіча, устаўляючы замест кропак часціцу **бы (б)**. Раствлумачце свой выбар.

Часта думаю:	З чым пайшоў ... я ў госці
Што, каб не матчына песня?	Да добрых суседзяў?
Чым ... дыхаў?	Чым аддзячыць ... змог
На холадзе чым саграваўся ... ?	За дары іх ад сэрца?
Папрасімцам, напэўна,	Хто ... мяне
Бадзяўся ... па свеце,	Паміж трох мільярдаў
Жабраком	Разгледзеў?
Між чужых і радні	Хто ... мяне распознаў
Пабіраўся	І, як роднага, стрэціў?

● Назавіце прыназоўнікі з тэксту. Якія значэнні яны перадаюць, з якімі склонамі ўжываюцца?

338. Спішыце тэкст, устаўляючы прапушчаныя літары і неабходныя часціцы замест падказак.

Паехаць у горад было найвышэйшым жаданнем, вялікай ма-рай (*удакладняльная часціца*) для ўсіх нас, вясковых хлапчукоў.

Нарэшце (*узмацяняльная часціца*) мне пашанцавала. Маці абяцала ўзяць мяне ў су..оту ў горад.

Я (*адмоўная часціца*) мог дачакацца тае су..оты. Зборы занялі ўвесь дзень, (*узмацяняльная часціца*) пакуль я не сеў на воз побач з маці. У мяне быў такі намер: (*адмоўная часціца*) міргнуць вокам, запомніць кожную дробязь за час падаро..а. І ўсё ж, (*клічная часціца*) ні вялікая была мая цікавасць да паез..кі, (*дзе абмежавальныя часціцы*) мы выехалі за сяло, я адразу (*узмацяняльная часціца*) заснуў (*Г. Грамовіч*).

§ 50. Правапіс часціц

Асобна пішуцца:

а) часціцы **бы (б)**, **жа (ж)**: *прыехаў бы, прыехала б, ка-заў жа, чаму ж, хто ж бы, як жа ж*. Часціца **бы** ўжываецца, калі папярэдняе слова заканчваецца на зычны (*насіў бы, вярцеў бы, глядзеў бы*), а часціца **б** — калі на галосны (*насіла б, вярцела б, глядзела б*);

б) часціца **што** ў такіх спалучэннях, як *пакуль што, амаль што, толькі што, сáма што, хіба што, ледзь што* і пад.;

в) часціца **абы**: *абы прыехаў, абы цікавы, абы не забыцца (але: абы-хто, абы-што, абы-калі, абы-дзе, абы-які, абы-куды)*.

Праз дэфіс пішучца:

а) часціца **-такі** ў словах *усё-такі, так-такі, зноў-такі, зусім-такі, даволі-такі*, а таксама ў тых выпадках, калі яна стаіць пасля дзеяслова: *прыйшоў-такі сам, дадумаўся-такі, зрабіў-такі*. Ва ўсіх астатніх выпадках часціца **такі** пішацца асобна: *Ён такі прыйшоў. Усё ж такі мы сустрэліся;*

б) часціца **то** з дзеясловамі і займеннікамі: *сказаць-то ён сказаў; ён-то прыехаў, яны-то пабачылі*.

339. Прачытайце. Раствлумачце правапіс выдзеленых часціц.

«Масквіч» не заводзіцца. Два хлопцы думаюць, мне здаецца, што дзядзьку Міхася гэта зусім-**такі** не хвалюе. Зрэшты, у хлопцаў свой клопат: адзін едзе ў горад, дахаты, другі застаецца тут, у лесе.

І вось — матор нарэшце ажыў.

Дзядзька Міхась, вадзіцель-аматар, стаў перад хлопцамі і замяўся — сціпла, добра, але ж і пераможна:

— Што, хацелі, каб не завёўся?

У адказ яны дружна пырхнулі смехам.

Думалі ўсё-**такі**, падшыванцы (*Я. Брыль*).

Раскрыйце значэнне слова *аматар*. Падбярыце да яго сінонімы.

340. Спішыце. Часціцы, што ў дужках, напішыце асобна ці праз злучок. Устаўце прапушчаныя літары.

1. Прыцемак сама(*што*) пачынаў ахінаць горад (*А. Васілевіч*). 2. Дзіцячым пісьме..ікам трэба ўсё(*такі*) нарадзіцца (*Я. Брыль*). 3. Пайсці(*то*) я пайшоў. Але памяць усё яшчэ беражэ далёкую мімалётную сустрэчу (*А. Марціновіч*). 4. Над гэтай кнігай я як быццам злавіў(*такі*) нарэшце сваю даўнюю

думку... (Я. Брыль). 5. Тады здавалася: (такі)(ж) вял-і-зны!.. (Я. Брыль). 7. Да яе збоку прыціснуўся Валодзя, усё роўна як(бы) прыціскаўся некалі, калі толькі вучыўся хадзіць (І. Пташнікаў). 6. Ціхі я чалавек, непрыкметны. Мне дзень (абы)пражыць, і дзякуй богу (М. Лынькоў).

341. Прачытайце. Знайдзіце і зачытайце сказы, у якіх перададзена асноўная думка тэксту.

Зрабіце марфалагічны разбор часціц (трох — пісьмова, астатніх — вусна).

Шумны лістапад

Раненька ідзе Тацянка ў дзіцячы сад. Ідзе, як заўсёды, з дзедам. Дарога якраз праз парк. Тацянка памятае тут амаль кожны кусток, не толькі дрэва. Але сёння Тацянка не пазнае дарогі. Сапраўдны квяцісты дыван^п пад нагамі!

Спынілася дзяўчынка і не ведае: ісці далей ці не ісці. Як жа ступіць на такое харавство?

Назбірала Тацянка поўнае бярэмя* лістоў, аж рук не хапае. Дзед прыгнуўся і таксама пачаў збіраць лісточкі. Толькі не ўсе запар, а найпрыгажэйшыя.

— Усяго, дзетка, усё роўна не збярэш, — тлумачыць дзед. — Ні я, ні ты... Вунь колькі дрэваў! Глянь, які шумны лістапад! І нашто харавство збіраць? Хай будзе для ўсіх. Хай усе цешацца, як распранаюцца дрэвы, ідучы на зімовы спачын.

Тацянка згадзілася з дзедам і ўжо хачела рассыпаць сабранае лісце, але дзед не дазволіў.

— А твае лісцікі і вось я свае, — сказаў ён, — аднясём у дзіцячы сад. Хай і там сёння будзе лістапад. Хай і там будзе харавство (Паводле У. Юрэвіча).

● Выпішыце і разбярыце па членах сказа выдзелены сказ. Пабудуйце яго схему.

342. Перакладзіце тэкст на беларускую мову. Знайдзіце ў ім часціцы, вызначце, якія значэнні яны надаюць. Ахарактарызуйце ўжыванне пытальных часціц у беларускай і рускай мовах.

Мы ходим по земле, но часто ли нам приходит в голову желание нагнуться и тщательно рассмотреть всё, что находится у нас под ногами? А если бы мы нагнулись да ещё легли бы на землю и начали рассматривать её, то на каждой пяди нашли бы много любопытных вещей (*К. Паустовский*).

Прадоўжыце тэкст, уключаючы ў яго часціцы розных разрадаў.

343. Прачытайце верш Г. Бураўкіна. Сфармулюйце яго тэму і асноўную думку.

Я не ганю землі чужыя —
Хай іх сонца не абміне.
Толькі дзе б за морам ні жыў я,
Беларусь мая снілася мне.

Так карцела — сляза закіпала, —
Каб да сэрца хаця б здалёк
Прыплывалі жалейка Купалы,
Багдановічаў васілёк...

Гэта ўсё, безумоўна, не нова,
А ці трэба, каб новым было
Поле бацькава, матчына мова
І над хатай буслова жытло?

Хіба дўшы свае не лечым
Ад бяздумных бядот і згрызот
Самым простым і самым вечным,
Што пранёс праз вякі народ?

І якія б шляхі ні схадзіў я,
Кліча полацкая сенажаць...
А калі не спяваць аб Радзіме,
Дык навошта наогул спяваць?

Зрабіце марфалагічны разбор часціц з тэксту: адмоўнай, пытальнай, абмежавальнай, узмацняльнай, формаўтваральнай.